

13. *Paavola, A.*: The illegitimacy rate and factors influencing the pregnancy and delivery of unmarried mothers. Act. Obst. Gyn. Scand., suppl. 3, 1968.
14. Perinatal Problems. Second Report. London 1969.
15. *Pettersson, F.*: Civilstånd och risker för abort, prematur förlossning och perinatal död. Läkartidningen. 67, 3369—3372, 1970.
16. *Purola, T.*, et al.: The utilization of the medical services and its relationship to morbidity, health resources and social factors. Publ. of Nat. Pension Inst. Finland, Ser A:3. 1968. cit. Rantakallio.
17. *Rantakallio, P.*: Groups at risk in low birth weight infants and perinatal mortality. Acta Paed. Scand. suppl. 193, 1969.
18. *Semple, A.B.*: The health and care of immigrants. Roy. Soc. Health J. 87, 96—99, 1967.
19. "Which": Engelska Konsumentinstitutets tidskrift juni 1971. Disk.

Invandrarbarn i skolklassen

Gunnar Stangvik

Den explosionsartade ökningen av antalet invandrare i skolan har ställt oerhört stora krav på skolmiljön. Förvånansvärt nog är forskning kring det problem som invandrarbarnen och deras lärare möter i klassrumssituationen närmast obefintlig.

Vid speciallärarlinjen, Lärarhögskolan i Göteborg har man genom några specialarbeten försökt få en orientering om några av de centrala problem som skolan och eleverna ställs inför. Dessa arbeten presenteras nedan av lektor Gunnar Stangvik under vars handledning arbetena utförts.

Invandrare i skolan

Enligt Statistiska Centralbyrån uppgick antalet utlänningar i Sverige år 1945 till 35 111 personer, dvs 0,5 % av hela landets folkmängd. Detta antal hade den 1 januari 1971 stigit till 411 280, dvs 5,1 %. 56 % av invandrarna är i åldern 18—44 och 44 % i åldern 0—18 år. Ek, Svens-

son & Vässman (1968) gissar att grundskolan för fyra år sedan hade minst 40 000 invandrarbarn av olika nationaliteter. Denna summa har i dag säkerligen stigit betydligt. Hammarberg (1968) konstaterar att i en av Malmö stads centralt belägna grundskolor kommer 30 % av barnen från invandrarhem. I Hjulsta rektorsområde, 2 mil från Stockholm, är 18 invandrationer representerade i skolorna. 23 % av eleverna i rektorsområdet är invandrarbarn (Lärtidningen 13/1972).

Artikeln bygger på data från tre specialarbeten utförda under författarens handledning vid speciallärarlinjen, Lärarhögskolan i Göteborg.

Skolans roll

Den explosionsartade ökningen av antalet invandrare i skolan ställer oerhört stora krav på skolmiljön både vad gäller förmåga att acceptera socialt och emotionellt elever med annorlunda språk och kultur och vad gäller yttre materiella resurser, som t ex tillgång till individualiserande läromedel och kvalificerade lärare. Det är givetvis av största betydelse att invandrarna kan inlemmas på ett tidigt stadium i vårt samhälle. Skolan spelar en mycket kritisk roll i denna anpassningsprocess. Genom adekvat undervisning och en accepterande attityd från lärare och medelever vad gäller annorlunda kulturella uttrycksformer hoppas man kunna ge invandrarna känslan av att höra till i vårt samhälle. Språksvårigheter, bristfällig utbildning och negativa attityder från omgivningens sida resulterar ofta i isolering och outsiderkänslor. Det är också sannolikt att invandrabarnens möte med kamrater och lärare i skolan kommer att påverka deras senare arbetsanpassning till det svenska samhället. Genom undersökningar har konstaterats att cirka hälften av invandrabarnen inte tillnärmelsevis kan tillgodogöra sig undervisningen, och att endast 15 % av invandrabarnen, mot 85 % av alla skolungdomar, fortsätter studierna efter grundskolan. Därtill kommer också att 50 % av invandrabarnen placeras i lägre årskurs än deras jämnåriga kamrater, med den påföljd att skolgången ofta avbryts när skolplikten upphör (Arbetsgruppen för finska invandrarfrågor: De finska invandrararnas problem 1971 s 63—69).

Skolans resurser och behov

Det stora antalet invandrabarn ställer stora krav på skolorna. Enligt SÖ:s anvisningar (Stödundervisning för utländska barn i den obligatoriska skolan, SÖ 8/12 1966) kan man i kommuner

Undersökningen utgår från att invandrabarnen främst genom bristande språkkunskaper kommer att fungera som en viktig styrningsfaktor i lärarens undervisning.

med tillräckligt stort elevunderlag, alltefter graden av färdigheter i svenska, ge invandrabarn undervisning i:

1. Förberedelseklass med svenskstöd, studiehandledning på modersmålet och eventuellt modersmål.
2. Vanlig klass + 4 vtr svenskstöd och 2 vtr på modersmålet.
3. Vanlig klass + 6 vtr stödundervisning.

För att kunna genomföra anvisningarna behövs kompetenta lärare, både svenska och utländska. Det krävs också en genomarbetad undervisningsmetod för att lära invandrabarn svenska, liksom utbildningsmaterial, som är avpassat för dessa elever.

Skolforskning kring invandrarproblematiken

Forskning kring de problem som invandrabarnen och deras lärare möter i klassrumssituationen är närmast obefintlig. Mot bakgrund av den statistiska lägesbeskrivningen är detta förvånansvärt. Det är icke desto mindre av största betydelse att en sådan forskning kommer till stånd om man skall kunna kartlägga problemen och göra en förnuftig resurslokalisering.

I väntan på forskningsprojekt som analyserar invandrarelevernas skolsituation redovisas här några specialarbeten som på ett anspråklöst sätt belyser centrala problem som skolan och eleverna ställs inför. Ganska naturligt behandlar två av undersökningarna språkproblem — dock från olika synvinklar. Adolfsson & Malm studerar i sitt specialarbete språkets betydelse för invandrarelevernas kamratstatus i klassrummet. Benjaminsson och Blohm undersöker lärarnas perception av elevernas språkkunskaper. Bourdette och Larsson tar i sin undersökning upp fördelningen av lärarnas tid och kontakter mellan invandrabarn och svenska barn i klasser med och utan invandrabarn.

Fördelning av tid och kontakter i klasser med och utan invandrare

Undersökningen utgår från att invandrabarnen främst genom bristande språkkunskaper kommer att fungera som en viktig styrningsfaktor i lära-

I 12 av 30 ord (40 %) är det bristande överensstämmelse mellan elevens resultat och lärarnas bedömning.

rens undervisning. De kommer därigenom att påverka lärarnas kontaktmönster i klassrummen och ställa stora krav på deras tid. Detta kan komma att påverka det antal kontakter och den tid som står till buds för de övriga eleverna i klassrummet.

För att undersöka denna frågeställning valdes 36 invandrabarn och svenska barn i ett antal klasser på låg- och mellanstadiet i Göteborg och Karlstad. Genom direktobservation under en arbetsdag registrerades 1) antalet gånger eleverna fick individuell hjälp, och 2) antalet minuter eleverna fick individuell hjälp. Någon ändring av de schemalagda timmarna förekom ej. Sålunda har samtliga ämnen blivit representerade, även övningsämnen. Undersökningsdata analyserades medelst två-vägs variansanalys enligt följande uppläggning:

Stadier	Grupper			
	I	S—I	S—U	Tot
Lst	6	6	6	18
Mst	6	6	6	18
Total	12	12	12	36

I = Invandrabarn

S—I = Svenska barn i klasser med invandrare

S—U = Svenska barn i klasser utan invandrare

Resultat

Tabell 1 Medelvärden och spridningar för antalet kontakter lärare—elev under en dag fördelade på undersökningsgrupper

Stadier		Grupper			
		I	S—I	S—U	Tot
Lst.	M	41,17	17,00	12,83	23,60
	S	11,30	6,50	5,65	14,90
Mst.	M	22,00	10,34	9,50	13,95
	S	10,00	7,00	1,25	8,05
Total	M	31,58	13,67	11,58	18,94
	S	14,30	12,00	0,94	13,30

Då variansanalysen gav signifikanta F-värden för såväl grupper som stadier ($p < .01$) signifikantestades medeltalsdifferenserna. Denna analys gav följande resultat (tabell 1):

1. Invandrabarnen hade under en arbetsdag signifikant flera kontakter med sina lärare än både de svenska barnen i samma klasser och de svenska barnen i klasser utan invandrare, på lågstadiet såväl som på mellanstadiet.
2. Skillnaden i antalet kontakter för svenska elever i klasser med och utan invandrare var icke signifikant. Resultaten tyder dock på flera kontakter för svenska barn i klasser med invandrare i synnerhet på lågstadiet (se tabell 1).
3. Det togs signifikant flera kontakter på lågstadiet. Detta gäller invandrabarn såväl som svenska barn.
4. Det togs i medeltal mellan två och tre gånger så många kontakter med invandrabarn som det togs med svenska barn.

Tabell 2 Medeltal och spridningar för kontakternas varaktighet i minuter fördelade på undersökningsgrupper.

Stadier		Grupper			
		I	S—I	S—U	Total
Lst.	M	11,17	6,50	10,34	9,33
	S	6,10	0,09	1,10	4,47
Mst.	M	6,00	1,67	5,34	4,33
	S	4,14	1,27	3,50	3,50
Total	M	9,25	4,00	7,83	7,02
	S	5,45	3,18	3,20	4,79

Variansanalysen visade ej någon signifikant skillnad i kontakternas varaktighet mellan undersökningsgrupperna (tabell 2). Eleverna på lågstadiet hade dock signifikant längre kontakttid antingen de var invandrare eller ej. Medelvärden i tabell 2 visar emellertid en tendens till längst kontakttid för invandragruppen, därefter kommer S—U-gruppen och kortast kontakttid har S—I-gruppen, mest markant är detta resultat för S—I-gruppen på mellanstadiet.

Skillnaden i resultat för kontakter och tid antyder att det kan vara skillnader i typen av kon-

takt mellan grupperna: många korta kontakter för invandrargruppen och mera varaktiga individuella kontakter för de svenska grupperna. Därför beräknades medeltal i minuter för kontakternas varaktighet på grundval av medeltalen i tabellerna 1 och 2.

Tabell 3 Gruppernas tidsmedeltal genom gruppernas kontaktmedeltal

Stadier	Grupper			Total
	I	S—I	S—U	
Lst	0,27	0,38	0,81	0,40
Mst	0,27	0,16	0,56	0,31
Total	0,29	0,29	0,68	0,37

De höga medelvärdena i S—U-kolumnen antyder att de svenska eleverna i klasser utan invandrare hade mer varaktiga kontakter med sina lärare än såväl invandrareleverna som de svenska eleverna i klasser med invandrare.

Lärarnas perception av invandrarelevernas ordkunskaper

Lärarnas ordval och språk är av största betydelse vid undervisning av invandrarelever. Lärarens förmåga att bedöma elevernas kunskaper i svenska språket är en väsentlig förutsättning för att de skall kunna anpassa sitt tal till elevernas färdighetsnivå.

För att undersöka lärarnas förmåga till korrekt bedömning av invandrarelevers språknivå uttogs 25 invandrarbarn i en skola i Göteborg och 9 av deras klassföreståndare. På grundval av direktobservation av sex lärares ordval under 24 auskultationsperioder i ämnet geografi sammanställdes en frekvensordlista om 75 medelfrekventa ord. Genom att låta lärarna bedöma vilka av de 75 orden de trodde invandrareleverna förstod och vilka de trodde invandrareleverna ej förstod upprättades en frekvensordlista om 30 ord. Invandrarelevernas kunskaper om de 30 orden testades aktivt och passivt i en individuell testsituation. Analyserna av sambanden mellan fyrfältstabeller och genom beräkning av kontigenskoefficient. Beräkningarna har gjorts separat för aktivt och passivt ordförråd.

Resultat

Tabell 4 Samband mellan invandrarelevernas passiva ordförråd och läraromdöme

Elevresultat	Läraromdöme		Totalt
	Eleven förstår	Eleven förstår ej	
Förstår	8	10	18
Förstår ej	2	10	12
Totalt	10	20	30

$$X^2(\text{Yates' correction})=1.406 \text{ (1 tg)} \quad C=.21 \text{ (p>.05)}$$

I 12 av 30 ord (40 %) är det bristande överensstämmelse mellan elevens resultat och lärarnas bedömning (tabell 4). Detta resulterar i ett icke-signifikant samband mellan läraromdöme och elevresultat för passivt ordförråd. Vi ser av tabellen att det i 10 fall är frågan om en underskattning från lärarnas sida av elevernas resultat.

Tabell 5 Samband mellan invandrarelevernas aktiva ordförråd och läraromdöme

Elevresultat	Läraromdöme		Totalt
	Eleven förstår	Eleven förstår ej	
Förstår	8	7	15
Förstår ej	2	13	15

$$\text{Tröskelvärde } 65 \% \quad X^2 \text{ (Yates' correction)}=3.75 \text{ (1 df)} \quad C=.33 \text{ (.10>p>.05)}$$

Ej heller i tabell 5 framkom något signifikant samband. En tendens föreligger dock. Denna tendens tyder på att lärarna är något säkrare när det gäller att bedöma invandrarelevernas aktiva ordförråd än deras passiva. Också i detta fall underskattar lärarna elevernas ordförråd.

Då frekvensordlistorna var uppställda på grundval av direktobservation av lärartal i ämnet geografi är det av intresse att undersöka det antal

Tabell 8 visar att svenska barn erhållit signifikant fler kamratvals poäng till arbete än invandrarbarn.

ord invandrareleverna behärskar av de ord som användes i undervisningen. Det konstaterades att för listan på 30 ord var invandrarelevernas medeltal 20.24 ± 1.2 för passivt ordförråd och 16.48 ± 1.5 för aktivt ordförråd.

Resultat av detta slag är givetvis svåra att tolka utan en kontrollgrupp svenska elever. Det antyder dock att invandrareleverna går miste om en betydlig informationsmängd på grund av sina bristande ordkunskaper.

Språk och kamratval

Undersökningen utgår från att språkliga kommunikationsfärdigheter samt invandrarbarnens öppenhet och svarsvillighet är viktiga förutsättningar för att de skall bli socialt accepterade i arbete och lek av svenska barn i skolan.

För att undersöka dessa frågeställningar uttogs 40 invandrarelever i Kungälv och Uppsala och 40 svenska barn från samma klasser. Invandrarbarnen i Uppsala hade alla fått undervisning i språkklinik. Försöksledarna och lärarna skattade kvaliteten av invandrarelevernas svenska tal och svarsvillighet i femgradiga skalor. Försöksledarnas skattningar gjordes på grundval av språkintervju och bandinspelningar. Eleverna i alla klasserna fick också välja tre kamrater för arbete och lek, och invandrarbarnens antal terminer i svensk skola registrerades. Produkt — momentkorrelationer beräknades mellan variablerna (tabell 6). Skillnader i kamratval mellan invandrarbarn och svenska barn och mellan invandrarelever som hade erhållit språkklinikundervisning och invandrarelever som ej erhållit sådan undervisning testades medelst t-test (tabell 7).

Resultat

Tabell 6 Korrelationer mellan undersökningsvariablerna för invandrargruppen (n=40)

	1	2	3	4	5	6	7
1. Svenska: lärarskattning	100	86	21	41	44	31	82
2. Svenska: försöksledarna		100	32	44	47	29	74
3. Svarsvillighet: läraren			100	55	9	—3	4
4. Svarsvillighet: försöksledarna				100	40	18	24
5. Kamratval: arbete					100	72	29
6. Kamratval: lek						100	20
7. Antal terminer i svensk skola							100

Tabell 7 Kamratvalpoängens medelvärden och spridningar jämte medeldifferenser och z-poäng för invandrarelever som ej har undervisats i språkklinik och för sådana som har undervisats i språkklinik

		Grupper						
Valaspekt		(n=20) Ej språk- klinik		(n=20) Språk- klinik		Differens	z	p
		x	s	x	s			
Arbete		4.45	5.17	2.95	3.06	1.50	1.12	p>.05
Lek		5.70	4.98	3.40	2.89	2.30	1.77	10>p>.05

Korrelationsmatrisen visar:

1. Signifikant positiva samband mellan försöksledarnas och lärarnas skattningar av invandrarbarnens talade svenska och kamratvalpoäng till arbete ($r=.44$ respektive $r=.47$). Det kan konstateras att korrelationerna mellan språkskattningar och kamratvalpoäng till lek ($r=.31$ respektive $r=.29$) icke är signifikanta. För signifikans behövs korrelationen $r=.32$.
2. Signifikant positiva samband finns mellan försöksledarnas och lärarnas skattningar av invandrarnas öppenhet och svarsvillighet och kamratvalpoäng ($r=.41$; $r=.32$ och $r=.44$). Detta kan tyda på att språkskattningarna har influerats av personlighetsfaktorer hos invandrareleverna. Korrelationen $r=.40$ mellan lärarnas skattning av svarsvillighet och invandrar elevernas kamratvalpoäng till arbete tyder på att denna faktor kan påverka kamratval.
3. Korrelationerna mellan språkskattningarna och antalet terminer i Sverige är höga ($r=.82$ och $r=.74$). Korrelationen mellan antalet terminer i Sverige och kamratvalpoäng ($r=.29$) visar en tendens till att invandrarelever som har varit längre tid i Sverige är mer accepterade i kamratgruppen än sådana som har varit kortare tid i Sverige.

Man kunde icke konstatera några signifikanta samband mellan höga kamratvalspoäng och vistelse i språkklinik (tabell 7). Det finns en tendens för lek. Denna pekar emellertid åt motsatt håll.

Tabell 8 visar att svenska barn erhållit signifikant fler kamratvalspoäng till arbete än invand-

rarbarn. Resultatet för lek är icke signifikant. Det visar emellertid samma tendens.

Sammanfattning och diskussion

Undersökningar av denna typ tillåter givetvis inga slutsatser. Det är emellertid möjligt på grundval av dem att ställa upp ett antal påståenden som behöver undersökas ytterligare.

1. Det finns ett positivt samband mellan invandrarbarnens talade svenska och deras kamratstatus i klassen. Detta samband är störst vid val till arbete.
2. Svenska barn erhåller flera kamratval än invandrarbarn. Detta förhållande är mest markant vid val till arbete.
3. Lärarna har svårt att korrekt bedöma invandrarbarnens passiva och aktiva ordförråd, vilket kan innebära att de ofta väljer ord invandrarbarnen icke förstår.
4. Invandrarbarnen förstår bara en begränsad mängd av de ord som används i undervisningen.
5. Lärarna tar flera kontakter med invandrarbarnen än med svenska barn, oberoende av om de svenska barnen går i klasser med eller utan invandrare.
6. Analys av kontakternas varaktighet ger vid handen att de kontakter lärarna tar med svenska elever i klasser utan invandrare är mer varaktiga än de kontakter lärarna tar med invandrarbarnen och med svenska barn i klasser med invandrare.

Resultaten av undersökningarna understryker betydelsen av språkproblemen för både invandrar-

Tabell 8 Kamratvalspoängens medelvärde och spridningar jämte medelvärdesdifferenser och z-poäng för invandrarbarn och svenska barn

Valaspekt	Grupper					
	(n=40) Invandrarbarn		(n=40) Svenska barn		Differens	z
Arbete	x	s	x	s		
	3.77	4.31	6.4	5.33	2.63	2.37
Lek	x	s	x	s		
	4.55	4.23	6.2	4.46	1.65	1.70

$p<.05$
 $10>p>.05$

elevernas undervisning och deras anpassning i kamratgrupper. Vid sidan om en intensifierad språkräning tyder undersökningarna på att vinsten kan göras genom att få lärarna till att arbeta mera systematiskt med att anpassa sitt tal till elevernas språkkunskaper. De korta kontakterna i klasser med invandrarelever tyder på att invandrareleverna kan ha en splittrande effekt på lärarnas undervisning. Orsaken till detta kan bli en brist på individualiserande läromedel.

De problem som uppsatserna antyder tycks vara av ett sådant intresse att de bör undersökas i bättre forskningsuppläggningar. Uppsatsarbetet har givit vid handen följande faktorer som man bör eftersträva att kontrollera i någon utsträckning:

1) nationalitet, 2) terminer i Sverige, 3) ålder, 4) språk i hemmet, 5) familjens yrken, 6) familjens utbildning, 7) antalet invandrabarn i klassen, 8) invandrarfärdighet i rektorsområdet, 9) attityder hos lärare och medelever, 10) begåvning och personlighet.

LITTERATURFÖRTECKNING

Adolfsson, G & Malm, B (1972) Invandrabarns sociala anpassning. Speciallärarlinjen, Lärarhögskolan i Göteborg (stencil)

Anvisningar från SÖ 8.12.1966. Stödundervisning för utländska barn i den obligatoriska skolan.

Arbetsgruppen för invandrare (1968). Programhäftet för invandrare. Riksutställningar. Här ur Hammarberg, H.: Invandrabarn i skolan.

Benjaminsson, A-L & Blohm, A-M (1972). Vet läraren hur mycket svenska Markku förstår? Speciallärarlinjen, Lärarhögskolan i Göteborg (stencil)

Bourdette, M & Larsson, M (1972). Hur mycket av klassens gemensamma tid användes till invandrabarn under en dag? Speciallärarlinjen, Lärarhögskolan i Göteborg (stencil)

Ek, M., Svensson, K & Vässmar, K (1968). Information om utbildning av invandrare. Duplikat från skolöverstyrelsen.

Lärartidningen nr 13/1972. Invandrarelevens modersmål borde godkännas som B-språk — reportage från Hjulsta, inflyttningsort utanför Stockholm.

Nyhet i Socialmedicinsk tidskrifts skriftserie

Nr 39 Barndrunkningar i Sverige 1958–1967

En studie utförd vid Medicinska forskningslaboratoriet vid Statens Trafiksäkerhetsråd, Socialhögskolan i Stockholm samt Socialmedicinska institutionen vid Karolinska Institutet av

socionom Hans Fredin

socionom Peter Gerdman

med. lic. Jan Thorson

socionom Rune Viklund

Skriften, som kostar kr 20:— + moms, kan rekvireras hos
Socialmedicinsk tidskrift,
Fack, 104 01 Stockholm 60
Tel. 08/83 20 83, 87 34 91